

ÖZET

Bu yazıda mimarlık alanındaki müzakere kültürünün nasıl yozlaşmış bir biat kültürü haline geldiği ve bu dönüşümün nasıl bir takkiye içinde gerçekleştiği ele alınacaktır. Mimarlığın eğitimine ve icrasına hâkim olagelen 'müzakere görünümlü tek seslilik' odak noktası olarak alınacak olup, genelde kültürel iklimin müzakere adı altındaki tek sesliliğinden söz edilecek ve bunun siyasetteki ürkütücü denebilecek kökenlerinden ve oradan da mimarlığa yansımalarından somut örneklerle bahsedilecektir. Bu bağlamda da, mimarların nasıl demokratmış ve müzakereciymiş gibi görünüp, eğitimden kurama ve mesleğe (ki belki de eğitimcilerce iddia edildiğinin aksine meslek pratiği en çok (ve en samimi, en meşru) müzakereleri içeriyor aslında) sürekli tek sesi hakim kıldığına dair ve mimarlığın özne ve nesnelere teslimiyetçiliğine dair argümanlar ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Mimarlık Kuramı, Mimari Uygulama, Mimarlık Eğitimi

Mimarlıkta Takiye ve Biat Kültürü; Eğitimden Pratiğe Mimarın Müzakere 'Görünümlü' Tek Sesliliğe Formatlanma Süreci

Murat Çetin

1. Giriş

Bu yazı mimarlığın ve özellikle de eğitiminin 'müzakere' olgusuyla yürüttüğü (veya yürüttüğünü iddia ve beyan ettiği) ilişkinin yapaylığı ve sahteliği argümanı üzerinden kurgulanmıştır. Bu yapaylık ve sahteliğin kökleri, toplumsal yapı, siyaset ve kültür alanları bağlamında aranacaktır. Yazı, müzakere (negotiation) ve retorik (discourse) ilişkisi ve özellikle de bunların korelasyonu perspektifinden konuya bakacaktır. Toplumun olağan dinamiği olarak görülebilecek 'müzakere' olgusunun kapitalist sistemin en güçlü enstrümanlarından olan ve 'neo-liberalizmin mimarisi' olarak adlandırılan mimari zihniyet (ve özellikle de bu mimarlığın retorisi ve bu söylemselliğin meşrulaştırıldığı mimarlık eğitimi) aracılığıyla nasıl manipüle edildiği ve 'büküldüğü' tartışılacaktır. Yazı, bu sahteliği örten kamuflej katmanları içine doğru yapacağı sondajı, özellikle, Spencer'ın (2016) 'Deleauze'cü Mimarlık' diye özetlediği, 'değişen dünyaya ve çağa uyum sağlayan yepyeni bir mimarlık' yaklaşımının, sistem içinde oynadığı başat rol argümanı aracılığıyla yapacaktır.

2. Toplumsal Müzakere Yetisi, Kültür ve (Küresel ve Yerel) Siyaset(ler)

Mimarlığın müzakere ile ilişkisini belirleyen şey, mimarlığın, içinde şekillendiği toplumun müzakere ile ilişkisiyle doğrudan bağıntılı kuşkusuz. Toplum ne kadar müzakereye açık ve müzakere kültürü ne kadar içselleşmişse mimarlığı da o derece müzakere sonucu bir süreç ve ürün sunar. Toplumun hemen hemen tüm dinamikleri, bir organizma olarak kendi bileşenlerinin (buna ister molekülleri, hücreleri, ister dokuları vs. diyelim) farklı taraflardan çekiştirilerek orta noktada bulunduğu bir bileşke vektör doğrultusunda biçimlenir. Kent ve mimarlık da toplumsal bir müzakere oyunu sonucunda şekillenen bileşke bir ürün olarak görülebilir (Tan, 1984; Lefebvre, 1991; Edelman, 2007; Casas, 2013; Balducci & Mantysalo, 2013). Müzakere, burada anahtar rolü oynayan mekanizma olarak karşımıza çıkıyor. Ancak, bu bileşenler arasında bulunan görece daha güçlü aktörlerin bu mekanizmayı kendinden yana bükmesi sözkonusu olduğundan toplum kendi koyduğu mekanizmalarla bu dengeyi dinamik olarak kontrol eder. Buradaki enstrüman da kuşkusuz müzakeredir. Tüm 'gerçek' demokratik kurumlar müzakere, ikna, taviz ve uzlaşma mekanizmaları üzerine kuruludur.

Ne var ki, Emperyalizmin ve türevi olduğu söylenebilecek Kapitalizmin (Marx & Engels, 1848), toplumu gerçek anlamda özgürleştirebilecek (ve evrimsel ve diyalektik süreç sonucunda sınıfları ortadan kaldıracak) olan

(dolayısıyla da potansiyel bir tehlike barındıran) bu müzakere olgusunu etkisiz hale getirmenin yollarını bulacağı aşıkardı. Örneğin, bir bütün olarak demokrasi kavramı, ve onun manipüle edilebilmesine olanak sağlayan kuralları, sofistike matematik formüllerle, iktidar ve muhalefet denilen diyalektik rollerle, parti denilen tümleyici araçlarla, delegasyon filtreleriyle, seçim kampanyası görünümlü karnavallarıyla, devletin seçim bütçeleriyle, seçim kampanyalarının özel sektör finansörleri ve ajanslarıyla, seçim turları yüzdeleriyle, bölge ve ulus barajlarıyla, oybirlikleri,

oyçoklukları, ittifaklar, asal çoğunluklar vs. gibi yapay kurallarla belirlenmiş olan ve kitlelerin 'söz sahibi olacağız' yanılışıyla oynamaları için ellerine verilen, katılımcı veya temsili demokrasiler, bu tür yolların en başlıcalarındandı. Hala da öyle maalesef. Toplumun doğrudan ve yerinde müzakere etmesinin yollarının özünde kapandığı ama bu soyut sistematik oyuncak ile müzakereye katıldıkları izlenimi verilerek kararların istenilen yönde matematiksel olarak büküldüğü yolları icat edecekti Kapitalizm; ve tabiki reel müzakere içerebilecek yapılanma ve oluşumları 'anarşiler' hatta belki de 'terör'

çerçevesinde değerlendirecekti. Kapitalizmin kendine muhalif her olguyu nasıl kendi içinde absorbe ettiği (Çetin, 2017) pek çok (özellikle de Marxist) yazarca (örn. Castells, 1977) tartışılmıştır. Dolayısıyla, bu ustalıklı kamuflej yöntemlerini açığa vurmaya başlayalım ki mimarlık alanında bu riya kültürünün kökenlerini keşfedebilelim.

Kapitalizmin dayattığı gerçeklik katlanılamayacak derecede "acı" olduğundan olsa gerek ki, adını literatürde yine çok şık bir şekilde "gerçeklik-sonrası" (post-truth) koyduğumuz bu çağ (burada hemen L. Andreotti'nin her tür 'post' ön-ekini o alandaki bir 'yeni muhafazakarlık' eğilimi olarak gördüğünü hatırlatmak faydalı olacaktır), pek çok etkenle belirlenmiş, yönlendirilmiş bir 'kafayı kuma gömme' çağıdır. Özenle tasarlanmış bu etkenler arasında; her olguyu hafifletiren ve yüksek dozlu uyuşturucu nitelikli popülizm olgusu, 'mevcut düzenin asla değiştirilemeyeceği' sübliminal mesajını aktaran, doğal toplumsal tepki dinamiklerini ustaca pasifize eden ve yine zarifçe soslandırılmış bir tabir olan 'öğrenilmiş çaresizlik' olgusu, bir furya değilse de en azından moda haline getirilmiş ve celladına boyun eğmeyi dolaylı olarak olumlamak üzere piyasaya sürülmüş 'Stockholm Sendromu' olgusu, çağlar boyu kitlelerin dikkatini dağıtmakta kullanılagelmiş ve bugün de TV, bilgisayar, android telefon, sanal gerçeklik ve internet, sosyal medya v.s. gibi teknolojik araçlarla ekstra silahlandırılmış illüzyon olgusu, post-gerçeklik aşamasına hazırlık niteliğinde olduğu yeni anlaşılabilir ve her şeyin içini boşaltıp, 'katı olan herşeyi buharlaştıran' (esasen sulandıran ve bulandıran) post-modern dönem, ve bu dönemin karakteristik unsurlarından (Warhol'un dediği gibi "15 dakikalığına da olsa") şöhret olgusu, bu teknolojik araç ve sosyolojik olguları birlikte pompalamakta uzmanlaşmış ve

Figür 1

Figür 2

tamamen kapitalist sermaye sınıfının güdümündeki medya olgusu, yine bu dönemi tanımlayan imge fetişizmi ile bilgi çağı denilen şık tarif altında yaratılan bilgi kirliliği (özünde bilinçli bilgi saptırması taktikleri), ve bunların en üstünde tüm bu taktikleri akademik bir zemine oturtan "kapitalizmin meşrulaştırılması" (Hartmann & Honneth, 2006) projesi ve bu projede yine kapitalizmin körüklediği kariyerizm olgusu uğruna kendini siperin önüne kimi zaman çaresizlikle kimi zaman da coşkuyla (ama çoğunlukla şuursuzca) atan prekarya sınıfı ve akademik ünvanlı 'kullanışlı ahmaklar' sayılabilir. Tüm bunların izleri bugün her alanda (dolayısıyla mimarlıkta ve eğitiminde de) yaşanan yozlaşmada doğrudan görülebilir.

Apokaliptik distopya literatürünün ortak baş karakteri olan Büyük-Abi (Big-Brother) ve burjuvazinin hedefi olan total kontrol (veya daha açık ifadeyle toplu terbiye) için asal şart olan 'yetersiz' ve dolayısıyla 'teslimiyetçi' tek-tip insan kitleleri yaratılmasına yönelik toplum mühendisliğinin en temel enstrümanı olan kitlesel eğitimin olabildiğince yozlaştırılması gerekmektedir mevcut sistemde. Özgür, seçici, sorgulayıcı, eleştirel (dolayısıyla -güya- muhalif ve hatta utanılmasa 'devrimci' diye nitelenecek) bireyler yetiştirme iddiasında olan (dolayısıyla çarpıcı müfredatlarını ve içeriklerini bu belirsizlik ve esneklik [ama esasen muğlaklık ve kifayetsizlik] çerçevesi içinde belirleyen) fakat kapitalist dinamikler doğrultusunda kurnaz ve oportünistçe davranacağı (ve dolayısıyla [en azından akışkanlar mekanı] ilkelerince), en kısa, en zahmetsiz, en az maliyetli, en içeriksiz, ama belki çok popüler, yani en mubah yolu tercih edeceği) asla dile getirilmeyen, ancak süslü ifadeyle 'öğrenci odaklı eğitim' olgusu (ki bu konu aşağıda girişimci-öğrenci modeli olarak tekrar ele alınacaktır), bu yozlaşmanın 'en ümit vadeden Oscar

Figür 3

adayı' aktör gibi görünüyor. Tam da burada, müzakere meselesindeki bu toplumsal vurdumduymazlığın veya iki-yüzlülüğün ya da üç-maymunculuğun mimarlık alanına nasıl aktarıldığına bir göz atalım ki oradan mimarlık eğitimine bakabilelim.

3. Mimarlığın İkiyüzlülüğü

Mimarlıkta bir yandan hâkim ve 'trendy topic' olarak 'toplum' (ve beraberinde gelen özgürlük, çoğulculuk, eşitlik, kentli hakları vs.) söylemi ve diğer yandan da eş zamanlı olarak doğrudan 'sermaye' (yani inşaat ve emlak sektörlerinin) hizmetinde olma hali, mimarlarda (hiç değilse 'alemlerde' boy gösteren türlerinde) bir Dr. Jekyll ve Mr. Hyde olma durumunu da beraberinde getirmekte kaçınılmaz olarak. Ancak mesele şu ki, bu riyakâr durum bir tür şizofrenik ve hatta mitomanik vaka halini alarak, hastalık (veya anomali) olarak tanımlanmaktan çıkmakta ve giderek mimarlığın normu olarak meşrulaşmakta. Birazdan değineceğimiz mimarlık eğitimindeki yansımaları ise mimarlığın riyakarlığını sadece bir anomali olmaktan çıkarıp tıpta 'konjenital anomali' denilen doğuştan normal-dışılık aşamasına taşımakta.

Pratik alanda sermayenin hizmetinde olan ama sosyal camialarla temas halindeki mimar, tamamen materyalist güdülerle yukarıda sözü edilen riyakarlığı yaparken, akademik alanda da, sermaye tarafından yönlendirilen bir mimarlığa muhalif görünümdeki (ve söylemindeki) 'akademik mimarlar' ise bilerek veya bilmeden (birazdan felsefi zeminini tartışacağımız) kavramsal retorikleri ile tam da sermayenin istediği tipte meslek bireylerini yetiştirerek (bazılarımız riyakarlık demeyi tercih etmese bile en azından) bir tutarsızlık abidesi olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Özünde bir tür barınak üretme eylemi olan ve bu eylemin ardındaki 'kollektif' karakterde gömülü 'karşı-güç' potansiyeli, yukarıda da belirttiğimiz gibi etkisizleştirilmesi veya halk kitlelerinden alınıp mimarlığı yönlendiren erk odaklarına devredilmesi gereken bir değer (Çetin, 2017) olarak algılanır Kapitalizmde. Müzakere ile bu kollektivite olgusunun kadim ve içkin bağı düşünülürken, müzakere olgusu da etkisiz hale getirilmesi gereken veya üst sınıflara (ki burada mimari elit kastediliyor) devredilmesi gereken, ama bu devir-teslimin de iyi kamufle edilmesi ve meşrulaştırılması gereken bir unsur

olarak beliriyor. Bu yüzden şimdi de bu devir-teslim sürecini irdeleyeceğiz.

4. Mimarlığın Müzakere ile İmtihani

Mimarlığın (uzmanına 'devredildiği' kırılma noktasından itibaren giderek daha da çok) bireysel bir yaratı eylemi, yani bağımsız bir sanat (dolayısıyla mimarın da bir sanatçı) olarak görüldüğü bir kültürel anlayış ikliminde, hikmetinden sual olunamayan yüce yaratıcı (yani Tanrı-Sendromundan muzdarip) olan yüksek egolu mimar figürünün, esasında kollektif bir toplumsal ürün olan mimarlığın en önemli unsuru olan müzakere meselesi ile imtihanı kaçınılmazdır. Niyetlendiği mimarlık sanatını, toplumdaki pek çok aktörle (ama onlara rağmen) gerçekleştirmek zorunda olan mimar, formasyonu gereği kendisine tüm yetkileriyle bahşedilen totaliterliğini de ya gizlemek ya da meşrulaştırarak bu aktörlere kabul ettirmek zorundadır.

Sen (2010) bu olgunun tarihi kökenlerini araştırır ve özellikle Kolonyalizm dönemindeki Hindistan'a referansla, Avrupa (ve özellikle İngiliz İmparatorluğu) kökenli mimarlık ve kent planlama modellerinin buradaki kentleşmenin şekillenmesine çeşitli uzlaşmalar ve tavizlerle (yani

müzakerelerle) nasıl empoze edildiğini tartışır. Bu mimari modellerin nasıl birer domine etme, kontrol ve baskılama enstrümanı haline geldiğini ve mimari retoriğin bu süreçte nasıl kullanıldığını anlatır. Amin (1976), uluslararası politikanın ve küresel ekonominin giderek değişen doğası ile iç politika ve sömürge stratejilerinin kentsel (ve kırsal) yerleşimleri nasıl kökünden etkilediğini gözler önüne sererken, mimarlığın müzakere ile imtihanında retoriğin önemine vurgu yapar. Bu nedenle metnin ilerleyen bölümlerinde bu olgunun nasıl üst düzeyde geliştirildiğini tartışırken tekrar Spencer'a başvuracağız. Retorik ve sınıf çelişkisi bağıntısı (Kennedy, 1963; Elsner & Meyer, 2014; Bourdieu, 1977; Tse-Tung, 1937) yeterince anlaşıldığı vakit kuramın siyasal gücü daha net ortaya çıkacaktır. Bu noktada her mimarın bu içkin çelişkiyle baş edebileceği bu riyakarlık sanatını öğrenmesinde önemli bir ortam olan mimarlık eğitimine (ve tabii ki akademisyene) bakmak anlamlı olacak.

5. Mimarlık Eğitiminde ve Akademide Müzakere Görünümlü Totaliterizm

Gencecik mimar adaylarını bir taraftan sermayeye hizmet ederken bir yandan da topluma faydalı

olabilecekleri gibi bir cennet tasvirine veya vaadine inandırabilmek için mimarlık okullarına ve buralarda bir tür misyonerlik görevi üstlenen akademisyenlere önemli roller düşmüştür. Müfredatlar bu çelişkiyi doğrudan yansıttığı gibi, öğretim elemanları da farklı pozisyonlar tutarak bu çelişkinin olağanlığından dem vururlar. Ancak bu kadroların çoğu pratikte yer almamayı tercih ederek akademiye pozisyonlandıklarından, terazinin retorik kefi her zaman daha ağır basmış ve bu durum "üniversitenin bir meslek okulu değil bir düşünce geliştirme ortamı olduğu" argümanı ile kurumsallaşmıştır. Büyük kısmıyla doğru olan bu argümanda atlanan bir detay ise şudur ki; bu rolü üstlenen üniversite kurumu (özellikle bizimki gibi ülkelerde) mimarlara meslek icrası yetkisi de vermekle yükümlüdür. Dolayısıyla, kendine esasen bir tefekkür kurumu veya son kertede bir düşünce kulübü rolü biçen akademi, kadrolarının retorik öğrenme ve üretmeye dayalı bir kariyerizm dürtüsü ile oluşup gelişeceğini de baştan kabullenmiştir. Bu kadrolar başta söz ettiğimiz sahte cenneti mimar adaylarına anlatabilmek için mevcut retorik okyanusunda kulaçlar atarak bu tefekkür hiyerarşisinde iyi pozisyonlara gelmek için çırpınırlar. Onları arzu ettikleri pozisyonlara yerleştirecek olanlar ise tefekkür hiyerarşisinin üst makamlarındaki kıdemli akademik figürlerdir ve onlar akademinin statükosunu devam ettirmek üzere, üstünde sessizce uzlaşmış retoriklerde ustalaşmış saygın ve seçkin kişilerdir. Mimarlıkta söylem üretiminin 'sınıfsal ayrışma ve hükmetme' mekanizmalarının en temel araçlarından biri olduğu argümanını başka mecralarda tartışmıştım (Çetin, 2017). Bu kapalı devre entellektüelizmin veya elitizmin giderek bir tür eksklusiv kulüp üyeliğine, hatta kilit noktalarda (üst-düzye idari pozisyonlar, editoryal pozisyonlar ve mimari portaller gibi, mimarlığı, etkin aktörlerini ve

Figür 4:

mimarlığın algılanışını yönlendiren pozisyonlarda) tarikatlaşmaya ve mafyalaşmaya vardığını söylemek abartılı olmaz. Sözü edilen mimarlık entelejansiyasının, hangi kavram ve terimlerin kullanılıp tartışılacağından tutun (Doyduk, 2018), kimlerin hangi etkinliklerde, kurullarda, jürilerde yer alacağını, nerelerde yazılarına yer verileceğini, hangi yazar ve düşünürlerle referansla düşünülüp yazılacağını dahi çeşitli pasif yöntemlerle belirlediği biraz dikkatli bakılınca kolaylıkla görülebilir. Bu sözü edilen şifrelenmiş etkileşim, 'seksi' ders adlarıyla süslenmiş okul müfredatlarında, mimarlık medyasında, camiasında ve sponsorlu etkinlik ortamlarında (ve hatta proje stüdyolarında dahi) baskın bir diskurun tezahürü şeklinde boy gösterir.

Yukarıda sözü edilen ve pozisyon elde etmek için çırpınan genç akademisyen adayları da bu baskın diskurun kendi istikballerini belirleyecek bir geçiş vizesi olduğunu çabucak kavrarlar kuşkusuz. Bu ortamda var olabilmek için aynı dilden konuşma becerilerini geliştirerek retorik sanatını içselleştirirler. Dönem dönem kavram trendleri bu (trend-setter) elit grupça değiştirilmekle birlikte, mesela en küçük kahve molasında dahi Deleuze'den, Agamben'den dem vurmak 'ortamlarda Sırrı'ya oy verdiğini söylemek' muamelesi görür. Bu gruplar kıdemlisi ve genciyle biraraya geldiğinde herkesin bu kulübün üyesi olmayı ne kadar hakkettiğine dair şovu, dışarıdan bakıldığında etkileyici olsa da, konuşmaların içeriğine bakıldığında müthiş (ve bilinçli) bir muğlaklık (ki Spencer (2016) bunu Foucault'a refereansla neo-liberalizmin 'hakikat oyunları' için gerekli bir taktik olmasına bağlıyor) dikkat çeker. Bu tiyatral sahne, esasen National Geographic belgesellerini aratmayacak bir doğa (ve toplum) olayını gözler önüne serer. Evrim sürecinde ve besin zincirinde

kendine yer (ve besin) bulmaya çalışan, ve simbiyotik bir yaşam türünü benimsemiş, büyük balıkların solungaçlarına konumlanan küçük balıkları andıran akademisyen adayları, değil müzakere etmek, sadece itaat etmek ve pozisyonlarını korumak durumundadırlar. Örneğin Tanyeli (2018) Türkiye'de akademi ve yazın ortamında (birkaç istisna hariç) kimsenin kimseye itiraz etmediğinden yakınıdır. Dolayısıyla birazdan ekonomik ve siyasi kökenlerini tartışacağımız 'kuram şiddeti' (Çetin, 2017) mimetik süreçlerle hızla kopyalanarak hâkim fenomen haline gelir.

İşte bu durumdaki akademik kadrolar, hayatta kalma güdüsüyle hareket ederken bir yandan da neo-liberalizmin fikri propagandasını yapan düşünürlerin fikirlerini taze mimar adaylarına yayan 'kullanışlı aptallar' (idiots utiles {ki vaktiyle Avrupa'lı sosyalistler için kullanılan bu tabir Lenin'e atfedilir}) rolünü üstlenirler. Spencer (2016), bunu Hayek'e referansla 'ikinci el fikir tacirleri'

Figür 5

diye tanımlar ve neo-liberalizmin baş hizmetkarı haline gelen Deleuze'cü Mimarlık çığırtkanlarını işaret eder.

Böylesi tarikatvari bir yapılanmanın niteliğini tanımlayacak tek kelime 'biat' olabilir. Hem tarikatlaşmanın bir gereği olarak, hem de mimarlığın bir yandan müzakereci bir alan olmasına rağmen bir yandan ise üst-sınıfın sözünün geçmesi gereken (ancak bunun kamufle edilerek ve şık bir biçimde meşrulaştırılarak yapılması elzem olan) bir alan olmasının sonucu olarak 'takiye' olgusu da kaçınılmaz olarak devreye girer. Dolayısıyla mimarlığın başta değindiğimiz için (sermaye-emek) çelişkinin aşılması için bu olgu mimarlıkta eğitimden başlayarak kurumsallaştırılır.

Buraya kadar anlatmaya çalıştığım bu epidemik davranış biçimi, Spencer (2016)'ın neo-liberalizmin eğitim politikalarını tanımlamak için kullandığı 'girişimci-öğrenci' modelinin özneleri tarafından da karşılık bulur. Mevcut sistemin bütünü anlamaya

Figür 6

gerek görmeden ve sisteme eleştirel bir bakış çabasında bulunmadan (ki Spencer neo-liberalizmin bunu asla istemediğini ve felsefe, kuram ve pratik dahil tüm alanları buna göre kurguladığını çok net şekilde ifade eder) sadece o sistemin kendileri için ne kadar doğal, kaçınılmaz, karşı konulmaz, ve eğer itaat ederlerse onları özgürleştirerek mutlu edeceğine inandırılarak bu 'girişimci-öğrenci' örnekleri kendilerine rol-model alacakları (yukarıda tariflediğimiz) akademisyenlerce sunulan, muğlak, esnek ve etkileyici diskuru kolayca

benimseyip aynı sulara kendilerini atarlar. Kuşkusuz onları da bu sulardan çıkaracak bir kurtarıcıya ihtiyaç olacaktır.

En başta post-gerçeklik adını verdiğimiz çağımızı tanımlamak için kullandığım anahtar kavramların oluşturduğu zemin, bir yandan geleceğe yönelik (ki eğitim alanı tamamıyla gelecek üzerine kuruludur) bir karamsarlık, ümitsizlik ve çaresizlik halini aktarıırken bir yandan da bu durumu kabullenerek meşrulaştırıp, o zemin üzerinde yürümeye yönelik bir

Figür 7

hayatta kalma dürtüsünü tetikler ki bu dürtü mevcut ekonomi-politik sistemin tam da aradığı ortamı hazırlar. İşte başta sayılan bu muhteşem olgular ve 'çağdaş' gelişmeler ışığında, dünyanın ve zamanın çok değiştiğini, çok karmaşıklaştığını, çok seçenekli hale geldiğini, bu nedenle de tüm meslek alanlarının (kuşkusuz mimarlık bunların başında sayılıyor) epistemik içeriklerinin değiştiğini, bireylerin bu karmaşık sistemde kendi özgür ve özgün yollarını bulmaları için daha 'felsefi' bir perspektiften mesleklerini öğrenmeleri gerektiğini salık veren, hayatı ise pratikte (ki tam da bu argümanın neo-liberal açılımlarını aşağıda tartışacağız) bireysel deneyimlerle sistemin kendisinden öğrenmelerinin daha doğru olacağına dayalı 'yeni bir epistemik rejimin' çoktan inşa edildiğini deklare eden akademik bir tutum (örn. Tanyeli, 2018) tezahür eder. Bu argümanın temel dayanağı, değiştiği iddia edilen hayata adım atan mimarların çoğunun mimarlık yapmadığı, dolayısıyla eğitimin değişmesi gerektiği üzerine kuruludur. Oysa bu saptamanın değişen koşullardan çok (neo-liberalizmin eleştirdiği) 'planlama' hatasından kaynaklandığı ve ihtiyaçtan çok daha fazla mimar yetiştirilmesiyle ve 1990lardan itibaren görülen üniversite patlamasıyla çok yakından ilgisi olduğu aşikardır. Yine bu saptamanın, bir o kadar da, 2000lerden bu yana akademik kadroların oluşturulma, atama ve yükseltme kriterlerinin ortaya çıkardığı kadro profillerinin oluşturulduğu soyut içerikli müfredatlarla yetişen mezunların, değiştiği iddia edilen (ancak mimarlığın temel bazı unsurlarının {belirli bir zümrenin tekelindeki ve birazdan tartışacağımız ayrıcalıklı bir mimarlık hariç} hayatın daha geniş bir kısmını kapsayan gündelik mimarlık faaliyetinde pek de değişmeden devam ettiği) pratik hayata çıkınca hayal kırıklığı yaşamalarıyla ve her ne kadar soyutlayabilmeye dair beceriler elde etmişlerse de (ki bu

da tartışılır) somut becerilerdeki kifayetsizliklerinden ötürü mimarlıktan uzaklaşmalarıyla da ilgisi vardır. Dolayısıyla, bu radikal görünümlü tutum, her ne kadar bize (ve o sulara atlayıp çirpınan meslek adaylarına) mutlak bir çıkış yolunu işaret eden bir kurtarıcının kehanetiymiş gibi görünse de, yine istemeyerek veya bilmeyerek olsa dahi bizleri 'felsefe' görünümlü (ve aşağıda karanlık kökenlerini tartışacağımız) bir büyük ekonomi-politik (yani neo-liberal) tuzağın içine çekme olasılığı barındırabileceğini de (ya da en azından böyle bir ek boyutu olabileceğini de) göz önünde bulundurmaya (yani bu önermeye de eleştirel bakabilmeyi, müzakere ve itiraz edebilmeyi) gerektiren bir tutumdur.

6. Mimarlık Pratiği ve Müzakere Zeminleri

Mimari kuram ve eğitim alanında müzakere olgusunun nasıl etkisizleştirildiğini tartıştıktan sonra mimari pratik alanında (ki bu alan kuram kurmaylarınca, piyasa koşullarında taviz verildiği düşünülerek kınanan horgörülen bir alan olarak addedilir) müzakere meselesinin nasıl ele alındığına bakalım. Mimarlık pratiğinde müzakere zeminini, kuram alanındaki gibi muğlak olmayıp, kapitalist dinamikler gereği oldukça basit ve nettir; karlılık. Bu zemin son derece rasyonel ve nesnel bir zemindir ki birazdan tartışacağımız üzere neo-liberalizmin düşünsel arka planı, rasyonaliteyi göz önünden ve onun yaratacağı (ve nihayetinde neo-liberalizmin kendisine yöneltebileceği) eleştiriyi ise tamamen ortadan kaldırmaya odaklı bir nitelik sergiler. Oysa ki bu rasyonel müzakere zeminini çok daha meşrudur (en azından mevcut sistem içerisinde) ve takiyeye ihtiyaç duymaz. Ancak bu genel ve gündelik mimarlık pratiği ile, mimarlığa yüklenen ve aşağıda detaylı olarak tartışacağımız misyonu somutlaştırmaya yönelik

Figür 8

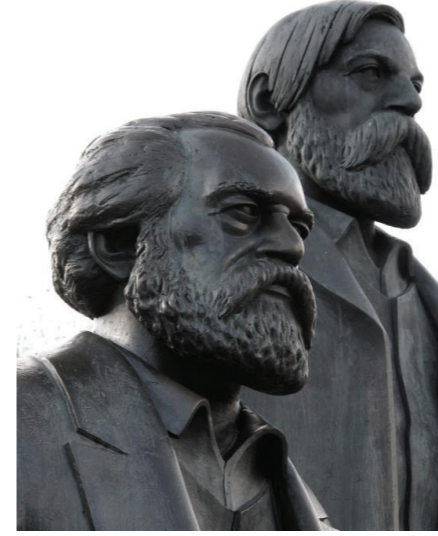
Figür 9

seçkin mimarlık pratiği arasında bir ayrımı burada vurgulamamız gerekir. Bu özel ve ayrıcalıklı mimarlık, özellikle büyük ve küresel sermaye gruplarının kendilerini ifade aracı olmakla kalmayıp, tüm ekonomi-politik sistemin olumlanması, meşrulaştırılması, eleştirilerin bertaraf edilmesi, çatışmaların gizlenmesi ve yatıştırılması ile onun tüm kitlelere ve bireylere usulca ve keyifle kabul ettirilmesi gibi önemli bir misyon da taşıyan stratejik bir eylem olarak belirlemektedir. Yukarıda bir kısmı sayılan ve çağımızı tanımlayan sosyolojik dinamikler bu (epik) misyonun meşrulaşma zeminini hazırlarken, tartışacağımız mimarlık pratiği ise bu misyonun en kına edici

unsurlarından olan fiziki-mekansal çevreyi (yani sahne dekorunu) belirler ve bu yüzden (bu tiyatral gösterinin librettosunu teşkil eden diskur kadar çok) etkin bir rol üstlenir. Şimdi bu seçkin mimarlığın arka planında yatan bu ekonomi-politik ajandayı inceleyelim.

7. Emperyalist (Neo-Liberal ve Neo-Kolonyal) Bir Formatlanma Olarak Mimarlık; Biat, Takiye ve Kifayetsizlik

Kınadığı mekanizmaya akademik, kavramsal, entellektüel ve sık bir kılıf takarak bu neo-liberalist çarklıya şuursuzca ve dört nala itaat etmeyi sağladıklarının bilincinde dahi

Figür 10

olmadan sözde 'yeni' (özgürlükçü, sorgulayıcı, toplumcu ve daha bir sürü erdemle yüklü) bir mimarlık anlayışı tesis ettikleri izlenimini bırakmaya çalışan bu üst-sınıf mimarlık elitinin, mimarlığın tekeli eline geçirmiş olan güç tekelleriyle danslarını daha önce Mimarlıkta Söylemin Eyleme Zulumü başlıklı yazıyla tartışmışım (Çetin, 2017). 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren bu kavramsal içerikli mimarlığın şaasalı pratiğinin sergilediği tabloyu ise biraz da provokatif olmak amacıyla Mimarlıkta Sapkınlık adlı yazıyla tartışmışım (Çetin, 2013). Mimarlığın müzakere olgusu ile yürüttüğü takiyeye ilişkisini sorguladığım bu yazının tam da

bu noktasındaysa, özellikle bu son dönem mimarlığını koşullandıran zihniyetin (kökleri karanlık yerlere uzanan) ekonomi-politik kökenlerini ve bu karanlık kökenin mimarlıktaki müzakere (yani eleştiri) içeriğini nasıl bertaraf ettiğini göstermeye çalışacağım.

Mimarlık ve siyaset ilişkisine dair çok fazla yazı yazılmışsa da (ki Estetik ve Politika [2007] adlı kitapta, buradaki tartışmaya benzer bir tartışmanın Lukacs ve Bloch arasındaki rasyonalist ve ekspresyonist estetiklerinin politik arka planlarına dair yazışmalarıyla Nazi döneminin Alman sanatı ile siyaseti ilişkisinin irdelendiğini görürüz), Spencer (2016) son dönem mimarlığının doğrudan bir ekonomi-politik enstrüman haline getirilişinin izini sürüyor. Burada ne yazık ki çok indirgeyici bir şekilde özetlemek zorunda kaldığım, ancak mimarlığın içine düşürüldüğü 'neo-liberalizmin ateşli hizmetkari' pozisyonunun nasıl kavramsallaştırılarak (daha doğrusu kuramsallaştırılarak) meşrulaştırıldığını çok net bir şekilde ortaya koyan Spencer'ın (2016) "Neo-liberalizmin Mimarlığı" adlı kitabında şu iki olgu arasında net bir ayırım yapılıyor; birincisi mimarlığın eleştirel düşünce zeminini (ki bu kitabın Türkçe çevirisinde 'teori' olarak tanımlanıyor), ikincisi ise kapitalizmin mevcut işleyişini (çağımız, dünya, yaşamın tüm

kanalları ve tüm epistemik rejimler değişiyor, çoğullaşılıyor, karmaşıklaşıyor ve özgürleşiyor savından yola çıkarak) olumlamak, aklamak, meşrulaştırmak ve hatta yüceltmek üzere kurgulanan post-eleştirel ve 'projeci' niteliğe haiz 'kuram'. Birincisi, 20.yüzyıl başı ve ortalarına kadar görülen, rasyonalist, eleştirel mimarlık teorisi ile özdeşleştirilirken, ikincisi bu eleştirel düşünce sisteminin, yeni dünya düzeninin (Wallerstein, 1974, 1979) dinamosu olan kapitalizmin işleyişine zarar verdiğinden hareketle, eleştiriyi tamamen ortadan kaldırarak mevcut mekanizmaların kabullenilmesine ve tüm öznelere (örn. mimarlar), nesnelere (örn. binalar) ve kurumların (örn. Ofisler, okullar vs.) sistemin şaşmaz parçaları olarak çalışmasını formüle eden kuramlarla (özellikle de Mimarlık camiasının ve piyasa dinamiklerine dayalı mevcut sistemin üst-sınıf düşünce eliti olan akademyasının dört elle sarıldığı Deleuze Mimarlığı kuramıyla) ilişkilendirilir.

Spencer, özgürleştirici, ilerici bir faaliyet görünümüne bürünen ve tüm düşünsel, ve eylemsel araçlarla propaganda edilerek her mecrada yaygınlaştırılan bu yeni mimarlık anlayışının, karşı konulamaz (ve adeta hipnotik bir) itaat ve kontrol aracı olarak neo-liberalizmin baş yaveri konumuna getirilişinin siyasi, ideolojik ve ekonomik arka planını adım adım, adeta bir cinayet romanı gibi ortaya seriyor. Kaçınılmazlığı, eleştirilmezliği, karşı konulmazlığı, pseudo-ilericiliği ve teslimiyetçiliğin getirdiği haz duygusuyla (Harris, 1992) şekillenen, ve 'mutlu edici' niteliği ile bu yeni mimarlık zihniyetinin, kitleleri neo-liberal sisteme adeta dogmatik (dolayısıyla sorgulanamaz, eleştirilemez, değiştirilemez) bir dinmişçesine 'topyekun' nasıl tapındırdığını ifşa ediyor. Ancak, bu mimarlık yaklaşımı, özgürleştirmek şöyle dursun, distopik bir geleceğin artık çoktan başladığını ilan ediyor. Bu nedenle, pratiğin içinden doğrudan

Figür 11

gözlemlere dayalı olarak üretmeye başladığım, 'müzakere görünümlü' tek seslilik' odaklı bu mimarlık eleştirisi yazısının argümanlarıyla doğrudan örtüşüyor Spencer'in bu kapsamlı çalışması.

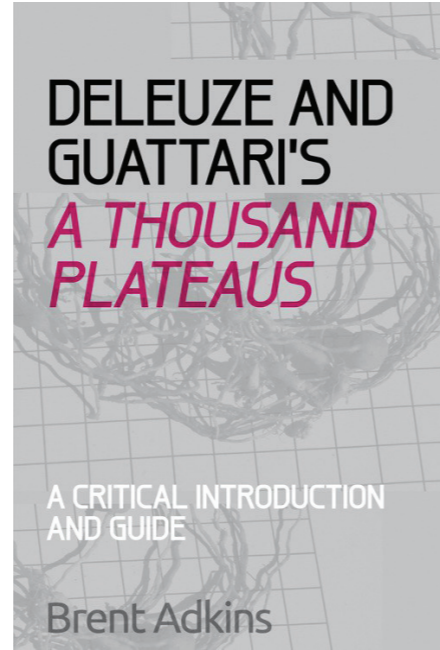
Spencer'a (2016) göre, neo-liberal sistemde insan, önce insanlıktan çıkarılıp, 'kendilik' kuramları ve teknikleri ile parçalanıp, sonra da 'duygulanım' kuramlarıyla yeniden melezlenerek tekrar insanileştirilir: Bu sistem kültürel-tüketici, yurttaş-tüketici, öğrenci-girişimci modellerini tesis eder. Yukarıda da değinildiği gibi bu son özne modeli için artık bilgi kazanımı bir hedef olmaktan çıkmış ve girişim becerilerini hayata geçirebilen zeki-göçebeler olmak asıl amaç haline gelmiştir. Dolayısıyla onlar bu giderek güçlenen ve totaliterleşen mimarlık diskurununun hevesli ve itaatkar seçmen tabanını oluşturmaya başlarlar.

60lardan itibaren, matematikçi J. Von Neumann'ın çalışmaları doğrultusunda sibernetiğin yükselişi, Hayek ve Polanyi'nin 'karmaşıklık', 'spontane oluşumlar' gibi kavramları ortaya koyuşları ve bunların dogmatik evrensel ilkelere dönüştürülmesi için gösterilen olağanüstü gayretler ile sistem tasarımı kavramı, sentaks ve parametrik tasarım gibi eğilimlerin yükselen değerler haline gelişi tam olarak örtüşür. Üstelik, planlama olgusunun katılığına yönelik eleştirilerin yükselişi de bu gelişmelerle eşzamanlıdır ilginç bir şekilde. Özellikle Benham'ın sibernetik yönelimi şiddetle savunması doğrultusunda öznenin sibernetik olarak yönlendirilmesi, manipüle edilmesi (ki Spencer burada Alphaville ve THX1138 gibi distopik filmlere atıf yapar) ve yine sibernetik mekansal koşulların yarattığı duysal zevke kendini bırakivermesi (mekansal sarhoşluk) gibi mimari fantaziler bu eğilimin mimarlıktaki yansımaları olarak ortaya çıkmıştır. Esasen neo-liberal sistemin ekonomik ve politik işleyişini tarifleyen terimler

olan pürüzsüzleştirici, akışkanlaştırıcı gibi ifadeler mimarlık için de kullanılır bu kuramsal çerçevede; ve ayrıca doğrudan mimarlığın fiziki-mekânsal taktiklerinin nitelenmesi için de kullanılır. Hadid, Gehry, Mayne gibi mimarların fotojenik binaları bu niteliklere haiz formlarıyla bizi büyüler ve içinde önce fiziksel, sonra duygusal ve en son ise zihinsel olarak esir eder. Bu binalara ve onları yaratan ekonomi-politik koşullara (her ne kadar o koşullar bizim pek çok alanda celladımızsa da) hayran ve teslim oluruz. Spencer bu fiziki çevreyi şöyle tanımlar;

"Dümdüz mekana yayılmış sürüler halinde insan figürleri binalar arasında adeta kumanda ediliyor, yükseltilmiş yürüme yolları boyunca yönlendiriliyorlar. Akışkan bir mimari bu... Sanki hiç yoktan varlık kazanıyor. Dış yüzeyleri süsleyen kıvrımlar, ızgaralar ve açıklıklar sanki aynı görünmez güçlere tabi. Ortada emek namına hiç birşey yok..." (Spencer, 2016; 15).

Spencer'in bahsettiği 'görünmez güç' bize doğal olarak A. Smith'in 'Görünmez El' kavramını hatırlatıyor. Ancak kapitalizmin yeni düşünürleri Smith'den bu yana çok yol katettiler ve birazdan aşağıda sayacağımız yazarlar, Smith'in o acı 'görünmez el' gerçeğini bize artık çok süslü, baştan çıkarıcı paketlerle ve yumuşacık kadife eldivenlerin içinde sunuyorlar. Mimarlıkta da bu şekilde kendini gösteren yeni düşünsel yaklaşımlar, kapitalizmin yarattığı mücadeleleri, antagonizmaları, çelişki ve çatışmaları açık etmek bir yana düşünmeyi dahi suç ve engel addeder ve tasfiye eder. Metayı öne çıkaran bu düşünürler, metayı üreten somut emeği görünmez kılmaya yönelik stratejiler geliştirirler (ki Adorno bunun fantazmagorik (mimari) biçimlerle ve kuramlar aracılığıyla gerçekleştirildiğini belirtir). Bu yüzdendir ki bugün hakim olan düşünsel iklim Adorno'cu ve Tafuri'ci ütopyadan, yapısökümcü eleştiriden,

Figür 12

özellikle Marx'tan arındırılmış, ve emek kavramı - argümanları tamamen ortadan kaldırılmıştır. Yeni felsefe, ancak ve ancak nesnellikten, eleştirme, yorumlama ve değiştirme düşüncesinden vazgeçerek özgürleşileceğini iddia ve empoze eder topluma (Tam bu noktada yukarıda değindiğimiz Lukacs ve Bloch'un rasyonalizm ve irrasyonalizm tartışmasında üstünde durdukları irrasyonalizm ve faşizm bağlantısını hatırlatmakta fayda var). Eleştiri içeren düşünsel eylemleri Cusset ve Speaks'ın 'teori çılgınlığı', Hays'in ise 'teori şeytanlığı' olarak tanımladığını, onlara göre bu eleştirel teorinin tasarım ve müşteri odaklı uygulama önünde engel teşkil ettiğini, 'post-fordist kapitalist' dönemin ihtiyaçlarına yönelik yeni (ve post-teorik) bir mimarlığa gereksinim duyulduğunu ve bu yüzden sözü edilen düşünürlerin kitleleri olumlayıcı kuramlara sevkettiklerini hatırlatan Spencer (2016), bu kuramsal manevralarla kapitalizmin kendinden uzak tutmaya çalıştığı eleştirel analizlere (yani gerçek müzakerelelere) yeniden tabi tutmaya çalışır neo-liberalizmin

Figür 13

kuramını ve mimarlığını. Baudrillard, Lyotard ve Foucault gibi düşünürlerin eserlerinden hareketle 70lerden itibaren beliren 'yeni iktidar tiplerini', 'neo-liberalizmin hakikat oyunlarını' (ki bu oyunun kuralları gereği oyun düzeneği oyuncuların gizlenmelidir; bu sayede oyuncular sistemi anlayamayacaklarını dolayısıyla kifayetsizliklerini kabullenerek oyuna başlar), Foucault'un çok üzerinde durduğu 'yönetimsellik' olgusunu (ki neo-liberalizmin toplumsal sistemi topyekun içermeyi hedeflediğinden ve yönetimselliğin hayatın her noktasına sızması gerektiğinden bahseder) ve T.Lemke'nin yönetimselliğin kendilik ve tahakküm teknolojileri ile birleştirilerek 'yönetmek' ve 'zihniyet' arasında doğrudan bir bağlantı oluşturulduğuna dair uyarısını, Adorno'nun 'olumlamanın eleştirisini', Tafuri'nin 'kapitalizm karşıtı görüşlerin kapitalizmin hizmetine girdikleri teşkil ettiğini, 'post-fordist kapitalist' dönemin ihtiyaçlarına yönelik yeni (ve post-teorik) bir mimarlığa gereksinim duyulduğunu ve bu yüzden sözü edilen düşünürlerin kitleleri olumlayıcı kuramlara sevkettiklerini hatırlatan Spencer (2016), bu kuramsal manevralarla kapitalizmin kendinden uzak tutmaya çalıştığı eleştirel analizlere (yani gerçek müzakerelelere) yeniden tabi tutmaya çalışır neo-liberalizmin

O'Sullivan, Zizek, McLuhan, Debord, Bishop, Luhmann, Spuybroek gibi düşünürlerin, ve rasyonalizmi bir hata, planlamayı ise totaliterizm olarak nitelendiren Hayek ve Polanyi gibi düşünürlerin ajandalarını açık eder. Kuram alanında kalmayıp, mimari pratik alanında da Hadid, Schumacher, Zaero-Polo, Moussavi (FOA), Koolhaas (OMA), Lynn, DEGW gibi mimarlar ve mimarlık ofislerinin vahşi kapitalizm ve onun neo-liberalist mimarisini ya nasıl savunup uyguladıklarını, ya da binaların kapitalist taktiklerini diskurlarıyla nasıl kamufle ettiklerini, işleri ve söylemleri (yazılı ve sözlü açıklamaları) üzerinden de ifşa ediyor kitabında Spencer. Bu doğrultuda, örneğin; BMW binasının mekan organizasyonunun neo-liberal üretim ve yönetim modelleriyle nasıl örtüştüğünü, CCTV binasının Koolhaas'ın komiklik derecesine varan 'bu bir halk mimarlığıdır' açıklamasına rağmen Çin'deki neo-liberal ekonomi-politik sistemle nasıl örtüştüğünü, Pompidou Center binasındaki 'sirkülasyonun dışa vurumu' meselesinin kültürün tüketimselleşmesine nasıl hizmet ettiğini, Meydan AVM'nin 'erişilebilir kabuk' kavramını kendine alet ederek kamusal maskesi altında yoksul kitlelerin ehlileştirilmesine nasıl hizmet ettiğini, Ravensbourne Koleji ve Cooper Union eğitim yapılarıyla

özgürleştirici eğitim ortamları kisvesi altına eğitimin, alışveriş, sosyalleşme, tüketim ve eğlencenin içinde nasıl eritildiğini açığa sererek bu yeni şatafatlı mimarlığın iki yüzünlüğe varan iç tutarsızlıklarını ortaya koyup bunların yukarıda açıklanan yeni kuram şemsiyesiyle nasıl meşrulaştırıldığını anlatıyor. Binalardan söylemlere, demeçlere, röportajlara, basın bildirimlerine, yazılara kadar bunun izini bir dedektif gibi sürer Spencer (2016). Bunlar arasındaki eşzamanlılıklar, ilişkiler, idari pozisyonlar, hükümet raporları, sponsorluklar, askeri stratejiler, reklam sektörüyle doğrudan bağlar vs. ile ilişkilendirerek neo-liberalizmin esasen 'Kızıl Tehdit' karşıtı ajandasını gözler önüne serer.

Yukarıda bahsedilen 'bireylerin sistemin bütününü kavrayamayacaklarına dair ön kabul', eğitilirken ve pratikte çalışırken kendi kifayetsizliklerine inanmış bireylerin, sistemin onlara biçtiği rolü kusursuzca oynamalarını sağlamak için biçilmiş bir kaftandır adeta. Eğitim sistemi de bilgi aktarmak yerine burada anlatılagelen göz boyayıcı meşrulaştırma mekanizmalarını bu bireylere enjekte eder. Ama retoriğin verdiği sahte güç ve enerji ile bireyler kifayetsizliklerini bir değer haline getirmeyi öğrenir ve (eğer oyunda doğru hamleleri yaparlarsa) başarırlar mevcut sistemde. Mimarlık tüm bu alanlarda olduğu gibi, hatta başta tartışıldığı üzere bu meşrulaştırma sürecinde oynadığı başat rolden ötürü bu süreci çok daha yoğun yaşar ve mimarlığın içine düştüğü çıkmazların başında da bu yer alır.

Sonuçta denilebilir ki, Deleuze mimarlığının negatif eleştiriye yüz çevirip olumlayıcı, karmaşıklığa, muğlaklığa, evrenin oluşumuna dayalı bilimlere ve duygulanım felsefesine ilişkin kuramlara yönelmesiyle, emeğin, eğitimin, kültürün ve kamusal mekânın, vahşi kapitalizmin acımasız ilkeleri doğrultusunda (kurbağaların

yavaşça ısınan suda farketmeksizin haşlanmasına benzer şekilde) yeniden düzenlenmesine yönelik neo-liberal projelerin bizzat hizmetine girmesini meşrulaştırılmıştır.

8. Son Söz Yerine

Görüldüğü üzere mimarlık, özellikle de son dönemde her tür mecrada propagandası yapılan seçkin mimarlık ve onun 'felsefi' (ve akademik) arka planı kendilerinden çok daha büyük bir amaca hizmet ediyor, ve bunu "dünyanın çok değişip karmaşıklaştığı, mimarlığın düşünsel zeminin de pratiğinin de tamamen değişmesi gerektiği" savı üzerinden yürütüyor. Gerek pratik alandaki mimarlık starları, gerekse kuramsal alandaki mimari düşünce elitleri ve bu mimarlığı parıldatarak ona mutlu köleler yetiştiren eğitim neferleri, kendilerinden çok daha büyük bir görevin misyonerleri. Bu özünde-totaliter misyon, sunulduğu (ve pazarlandığı) haliyle kolaylıkla ikna edici, büyüleyici, hatta hipnotize edici, halüsinojen, neredeyse uyuşturucu ve haz verici bir nitelikte. Kuşkusuz ki bu misyon kendisinin sorgulanmasına izin vermediği gibi, her tür totaliter sistemde olduğu üzere müzakereyi de bünyesinden uzaklaştırmıştır. Ancak bu tek seslilik, oluşturulan kuram ve kavram bombardımanı içinde adeta bir müzakere ortamı sunuyormuş ilüzyonu ile işler. Bu yazı boyunca, kuramın kendisinin değil, kuramın, özellikle de eleştirel düşünceden arındırılmış ve neo-liberalizmi olumlayıcı, meşrulaştırıcı kuramın, her şeyin üstüne çıkarılarak hakim duruma getirilişinin eleştirildiğini belirtmem gerek olmadığını düşünsem de, yazının sonuna geldiğimiz bu aşamada yine de bu noktaya açıklık getirmek isterim. Kuşkusuz mimarlık eğitimi özellikle eleştirel düşünceyi ve felsefeyi bünyesine almalıdır ancak bunun dahi eğitim basamakları içindeki yeri, mimarlık pratiğine ehliyet verme yetkisini kendinde tutmakta

Figür 14

ısrar eden üniversitede giderek ve mecburen lisansüstüne doğru kaymak durumundadır. Meslek adaylarının (arka planı biraz da karanlık olan) o fantastik mimarlık ürünlerinin büyüüne kapılmadan önce, değil altında yatan neo-liberal kuramların meşrulaştırma taktiklerine tabi tutulması, ivedilikle mimarlıkta ve eğitiminde kifayetsizliğin önüne geçilmesine ve sonra da eleştirel düşüncenin yeniden tesisine angaje olunmalıdır.

Büyük sermayenin elindeki bu fantazmagorik mimarlık pratiği, arkasındaki ekonomi-politik sistemin (yani kapitalizmin) etkisinden kurtulmadıkça bu pratik alana müdahale, şimdilik olası görünmese de, en azından eğitim dünyasında kendine idealist bir rol biçen genç aktörler yukarıda tanımladığım uyuşturucu ortamın etkisinden uyanmak ve gözlerinin içine bakan daha da genç meslek adaylarını bu sistem-olumlayıcı, sistem-meşrulaştırıcı girdaptan çekip, Spencer'in uyardığı mimarlıkta (gerçek) eleştirel düşünce ve kolektif pratikler zeminine çekmek için gayret gösterebilirler. Belki de artık bununun yaklaştığı görülen mevcut ekonomi-politiğin çökmesi için gerekli son darbeyi bu gayret tetikleyecektir. Bilinçli ve üzeri ustaca örtülü biçimde,

kapitalist bir enstrüman haline getirildiğini tartıştığımız, mevcut ve sözde çağdaş görünümlü bu mimari yaklaşım ve bu mimariye dair eğitim zihniyeti yerine, kapitalist sistemin (retorik ve pratik) tüm mimari baştan çıkarıcı tuzaklarıyla nasıl başedilebileceğinin, bu sistemin kökten nasıl dinamitlenebileceğinin (hacklemek tabirini, bahsettiğim trend-setterlarca çok aşındırıldığından özellikle kullanmadığımı vurgulamak isterim), ana sütunlarının nasıl tamamen yıkılabileceğinin tartışıldığı (yani gerçekten {ve tüm engellere rağmen} müzakere edilebildiği) bir mimarlık eğitimi zihniyeti hepimize çok iyi gelecek gibi görünüyor...

Kaynaklar

- Adorno, T.W., Lukacs, G., Bloch, E., Benjamin, W., Brecht, B., Jameson, F., 2007 (2016), Estetik ve Politika; Realizm-Modernizm Çatışması, İstanbul; İletişim.
- Amin, S., 1976, Unequal Development: An Essay on Social Formations of Peripheral Capitalism, New York: Monthly Review Press.
- Balducci, A., Mantysalo, R., 2013, Urban Planning as a Trading Zone, Springer, New York. Baudrillard, J., 1968 (1988), 'The System of Objects'

in Selected Writings (ed. M.Poster), Stanford UP; Stanford CA.

Bourdieu, P., 1977, Outline of a Theory of Practice, Cambridge; Cambridge UP.

Casas, L.G., 2013, "Caracas; Territory, Architecture and Urban Space" (Ch.9), in Planning Latin America's Capital Cities 1850-1950 (ed. A. Almandoz), New York; Routledge.

Castells, M., 1977, The Urban Question: A Marxist Approach, London: Edward Arnold.

Çetin, M., 2017, "Mimarlıkta Söylemin Eyleme Zulum Üzerine...", Dosya, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şb., V.40, s.22-28.

Çetin, M., 2013, 'Preaching to the Perverted (Spaces); Perversion in Architecture- as an Art of Spatial Design', IJCEE-IJENS, V.13, N. 1, s. 41-50.

Doyduk, S., 2018, "Katmanlaşma, Sürdürülebilirlik, Katılımcılık Out, Müşterekler, Dayanışma, Devrim In", XXI, v.169.

Edelman, H., 2007, Urban Design Management; Using Interactive Negotiation to Create Value in Intersection of Urban Planning, City Design and Real Estate Development, Helsinki; Helsinki University of Technology Publications.

Elsner, J. & Meyer, M., 2014, The Art and Rhetoric in Roman Culture, Cambridge UP; Cambridge.

Harris, D., 1992, From Class Struggle to the Politics of Pleasure; The Effects of Gramscianism on Cultural Studies, New York; Routledge.

Hartmann, M., Honneth, A., 2006, Paradoxes of Capitalism, Constellations; International Journal of Critical and Democratic Theory, V.13, n.1, s.41-58.

Kennedy, G., 1963, History of Rhetoric, Volume I: The Art of Persuasion in Greece, Princeton; Princeton University Press.

Lefebvre, H., 1991 (2014), 'The Production of Space' in The People, Place, and Space Reader (eds. J. J. Gieseking, W. Mangold, C. Katz, S.

Low, S. Saegert), New York; Routledge.

Marx, K., Engels, F., 1848 (2002), Communist Manifesto, London; Penguin Classics.

Sen, S., (2010), 'Between Dominance, Dependence, Negotiation, and Compromise: European Architecture and Urban Planning Practices in Colonial India', Journal of Planning History, 9(4), s. 203-231.

Spencer, D., 2016, Neoliberalizmin Mimarlığı; Çağdaş Mimarlığın Denetim ve İtaat Aracına Dönüşme Süreci (Çeviri: A.Terzi), İstanbul; İletişim.

Tan, E., 2014, Negotiation and Design for Self-Organizing City; Gaming as a Method for Urban Design, A+ BE: Architecture and the Built Environment, N.11, Delft; Delft University Press.

Tanyeli, U., 2018, Uğur Tanyeli ile Söyleşi: Toplumsal Hafıza, Mimarlık, Tarih ve Kuram (ed. E.B.Fındıklı), İstanbul; Everest Yayınları, s.188-9.

Tanyeli, U., 2018, 'Ekmek Entelektüeli' mi, "Felsefe Kafası" mı? Mimarlık Eğitimi İçin İki Seçenek', Arredamento Mimarlık, V.320, s.6-7.

Tse-Tung, M., 1937 (1967), On Practice: On the Relation Between Knowledge and Practice, Between Knowing and Doing, Beijing; Foreign Languages Press.

Wallerstein, I., 1974, The Modern World System, London; Academic Press.

Wallerstein, I., 1979, The Capitalist World Economy, Cambridge; Cambridge University Press.

Prof. Dr. Murat ÇETİN

Kadir Has Üniversitesi
murat.cetin0001@gmail.com